การพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง: กรณีศึกษาวัดดีดวด

Development of the Sappaya Buddhist for Way for the Well-being of the Urban Community: Case Study of Wat Deeduad

[1]พระครูศรีสิทธิบัณฑิต (ถวิล กลฺยาณธมฺโม)
และ [2]สุดธิดา พาดฤทธิ์
[1]Phrakru Srisitthibandit (Thawin Kalayanathamo)
and [2]Sudtida Padrit
[1]คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2]คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[1]Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
[2]Faculty of Social Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
[1]Corresponding Author E-mail: sudtida.padrit@mcu.ac.th
Received: January 3, 2026; **Revised:** April 23, 2026; **Accepted:** April 29, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง 2) เพื่อพัฒนาการจัดรูปแบบพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีต่อสุขภาวะของชุมชนเมือง และ 3) เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีที่มีต่อสุขภาวะของชุมชนเมือง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชุมชนวัดดีดวด กรุงเทพฯ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน และผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของวัดดีดวดมีข้อจำกัดด้านกายภาพ ความสะอาด และความร่มรื่น ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชน ซึ่งชุมชนมีความต้องการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อกิจกรรม 2) รูปแบบการพัฒนาใช้กระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจ การออกแบบ การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการหลักสัปปายะ 7 3) ผลการพัฒนาทำให้เกิดสุขภาวะองค์รวม 4 ด้าน คือ กาย (สิ่งแวดล้อมดี) จิต (สงบ) สังคม (สามัคคี) และปัญญา (เรียนรู้)

คำสำคัญ: พื้นที่สัปปายะ; สุขภาวะเมือง; พุทธวิถี; เครือข่ายวัด; ชุมชน

Abstract

The research titled "Development of the Sappaya Area along the Buddhist Way for the Well-being of the Urban Community aims to 1) study the current state and needs for developing Sappaya areas along the Buddhist way for urban community well-being, 2) develop a model for Sappaya area arrangement impacting urban community well-being, and 3) study the results of the Sappaya area development on urban community well-being. This study

employed qualitative research methods, conducting fieldwork at Wat Deedod community, Bangkok. Data were collected from 15 key informants and 10 focus group participants using in-depth interviews and focus group discussions. Data analysis was performed using content analysis. The results revealed that: 1) The current state of Wat Deedod faced limitations regarding physical environment, cleanliness, and greenery, with a lack of community participation; the community expressed a need for green spaces and public areas conducive to activities. 2) The development model utilized a 5-step process: survey, design, participatory implementation, management, and continuous development, integrating the 7 Sappaya principles. 3) The development resulted in holistic well-being across four dimensions: Physical (good environment), Mental (peacefulness), Social (unity), and Intellectual (learning).

Keywords: Sappaya area; Urban well-being; Buddhist Way; Temple Network Community

บทนำ

วัดในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญมาช้านาน มิใช่เพียงเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และสังคมร่วมสมัย วัดยังคงทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะทางจิตวิญญาณ (spiritual public space) ที่ยังคงช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและความผูกพันทางสังคม (UNESCO, 2021)รวมถึงเป็น พื้นที่สาธารณะที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ในอดีตวัดเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นที่พึ่งพิงทางใจ และเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณ ในปัจจุบันบริบทของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) ส่งผลให้วัดหลายแห่ง โดยเฉพาะในเขตเมือง ต้องเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ชำรุดทรุดโทรม พื้นที่รกร้าง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงาม ไม่เอื้อต่อการใช้งาน (United Nations, 2022) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้กิจกรรมทางสังคมในวัดลดน้อยลง คนรุ่นใหม่ห่างเหินจากศาสนา และชุมชนขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากปัญหาสภาพแวดล้อมของวัดแล้ว ประชาชนในชุมชนเมืองยังต้องเผชิญกับวิกฤตสุขภาวะในหลายมิติ ได้แก่ ด้านกายภาพ ที่พื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะลดลง ต้องเผชิญกับมลพิษทางอากาศและเสียง ด้านจิตใจและสังคม ที่เต็มไปด้วยความเครียดจากการทำงานและความสัมพันธ์ที่เปราะบาง ขาดพื้นที่พักผ่อนที่แท้จริง และ ด้านจิตวิญญาณ ที่ขาดพื้นที่สงบสำหรับการเจริญสติ สถานการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า วัดในเมืองยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่ที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือพื้นที่สัปปายะอย่างเต็มศักยภาพ มีสวน 15 นาทีเป็นสถานที่พักผ่อนที่ช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในวัดให้มีบรรยากาศร่มรื่น เอื้อต่อการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางศาสนาและกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง ส่วนด้านการบริหารจัดการ พบว่ามีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ระหว่างคณะสงฆ์ กรรมการวัด ผู้แทนชุมชน และหน่วยงานราชการ โดยวัดทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจและพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาใช้พื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน การบริหารจัดการเน้นการจัดสรรพื้นที่ให้เหมาะ สมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมสุขภาวะทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน

จากเดิมที่ต่างคนต่างอยู่ มาเป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแกนนำจิตอาสาเพื่อขับเคลื่อนงานสาธารณประโยชน์ โดยแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาวัดดีดวด แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เป็นเสมือน พื้นที่สีเขียวสำหรับคนเมือง และการปรับปรุงพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ในด้านอาคารสถานที่ การจัดการอาคารเสนาสนะและจัดระเบียบการจอดรถให้ดียิ่งขึ้น ด้านความปลอดภัยและการแพทย์ฉุกเฉิน มีข้อเสนอให้ติดตั้งเครื่องกระตุกไฟฟ้าหัวใจอัตโนมัติ (AED) เพื่อรองรับ

สถานการณ์ฉุกเฉินในชุมชน (American Heart Association, 2020) นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ผ่านการจัดอบรมทักษะต่าง ๆ และควรพัฒนาบุคลากร โดยนำคณะกรรมการวัดไปศึกษาดูงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและนำมาปรับปรุงการทำงาน และเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ การรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนรอบวัดอย่างสม่ำเสมอผ่านช่องทางต่าง ๆ ควรมีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆวาสให้ชัดเจน และเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัย เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) ควรปรับปรุงโกดังเก่าให้เป็นลานกิจกรรมสำหรับงานบุญ นอกจากนี้ ควรจัดทำทำเนียบสมาชิกชุมชน มีคณะกรรมการตรวจสอบเพื่อความโปร่งใส และเน้นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของวัดให้ชุมชนรับทราบอย่างทั่วถึง

แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ตามหลักสัปปายะเพื่อฟื้นฟูบทบาทของวัดให้กลับมาเป็นศูนย์กลางสุขภาวะ การนำหลักธรรมเรื่องสัปปายะ 7 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง "สัปปายะ" หมายถึง สภาพที่เอื้อ สิ่งที่เกื้อกูล และเหมาะสม ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติธรรมเป็นไปได้ด้วยดี ประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ปลอดภัย โคจรสัปปายะ แหล่งอาหารและการเดินทางที่สะดวก ภัสสสัปปายะ การสื่อสารและการพูดคุยที่เกื้อกูลต่อปัญญา ปุคคลสัปปายะ การมีกัลยาณมิตรและบุคคลที่เหมาะสม โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพ อุตุสัปปายะ สภาพแวดล้อมและดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม ร่มรื่น อิริยาปถสัปปายะ การเคลื่อนไหวและอิริยาบถที่สมดุล การพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้วัดกลายเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการสร้างสมดุลแห่งชีวิต หรือสุขภาวะองค์รวม ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา พระสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในวัด (Environmental Management) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเครียดและสร้างเสริมสุขภาพจิตให้กับคนเมืองการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในวัด (Environmental Management) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความเครียดและสร้างเสริมสุขภาพจิตให้กับคนเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของกรมอนามัยเรื่องวัดส่งเสริมสุขภาพ ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการสภาพแวดล้อมของวัดมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน เกิดจากการขยายตัวของสังคมเมืองที่นำมาซึ่งปัญหาความแออัด มลภาวะทางเสียงและอากาศ ตลอดจนวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ซึ่งทำให้ประชาชนสูญเสียพื้นที่สงบทางจิตใจ นอกจากนี้ การขาดพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เงียบสงบในเขตเมืองมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับความเครียดสะสมและคุณภาพชีวิตที่ลดลงของคนเมือง วัดจึงมีศักยภาพในการทำหน้าที่เป็นพื้นที่บำบัด (Therapeutic Landscape) ที่เข้าถึงได้สำหรับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะในชุมชนที่มีทรัพยากรพื้นที่จำกัด สอดคล้องกับแนวคิดของกรมอนามัยเรื่องวัดส่งเสริมสุขภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาการพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง จังหวัดกรุงเทพฯ
2. เพื่อพัฒนาการจัดรูปแบบพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีต่อสุขภาวะของชุมชนเมือง จังหวัดกรุงเทพฯ
3. เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีที่มีต่อสุขภาวะของชุมชนเมือง จังหวัดกรุงเทพฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 รูปแบบของการวิจัย ศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่ศึกษา ชุมชนวัดดีดวด แขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการเก็บข้อมูลสัมมภาษณ์ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ 5 รูป, ตัวแทนหน่วยงานราชการ/ครู 10 คน, ผู้นำชุมชน 3 คน, ตัวแทนภาคเอกชน 3 คน, นักวิชาการพุทธศาสนา 1 คน และกลุ่มสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบยืนยันข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการโดยขอออกหนังสือถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ และได้ทำการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์ และตีความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของวัดดีดวด ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ 5 ไร่ 2 งาน ในซอยจรัญสนิทวงศ์ 12 เป็นวัดในเขตเมืองที่มีชุมชนอยู่ติดกันหนาแน่น เดิมทีมีสภาพค่อนข้างเก่า สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ ภูมิทัศน์ไม่ดึงดูดใจให้ประชาชนเข้ามาใช้บริการ โดยประชาชนส่วนใหญ่ใช้วัดเป็นเพียงทางผ่านและขาดความผูกพันกับวัด นอกจากนี้ยังประสบปัญหาด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ชำรุดทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษา พื้นที่บางส่วนรกร้าง สกปรก ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และขาดพื้นที่สีเขียว ด้านความต้องการในการพัฒนา ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการดังนี้ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ต้องการให้วัดมีความสะอาด ร่มรื่น และเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยเฉพาะการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เป็นเสมือนพื้นที่สีเขียว ของคนเมือง หรือสวนพักผ่อน 15 นาที เพื่อความผ่อนคลาย รวมถึงการจัดการพื้นที่ว่างเปล่าและโกดังเก่าให้เกิดประโยชน์เป็นลานกิจกรรม ด้านความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องการให้มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) การจ้างคนดูแลความปลอดภัย และการติดตั้งเครื่องกระตุกไฟฟ้าหัวใจอัตโนมัติ (AED) เพื่อรองรับสถานการณ์ฉุกเฉิน รวมถึงการจัดระเบียบการจอดรถ ด้านบทบาทของวัด ต้องการให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกันได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีที่เหมาะสมกับวัดดีดวด เป็นกระบวนการบูรณาการระหว่าง แนวคิดทางพุทธศาสนา โดยใช้หลักสัปปายะ 7 กับกระบวนการพัฒนาชุมชนร่วมสมัย ที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยมีองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ การใช้หลักสัปปายะ ถือเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการจัดสภาพแวดล้อมแบบองค์รวมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางกายภาพพื้นฐาน ได้แก่ อาวาสสัปปายะ ซึ่งหมายถึงการจัดที่อยู่อาศัยให้มีความเหมาะสม ปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ สอดรับ

กับ อุตุสัปปายะ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและดินฟ้าอากาศที่ร่มรื่น เย็นสบาย ควบคู่ไปกับปัจจัยด้านการดำรงชีพอย่าง โภชนสัปปายะ คือการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและเกื้อกูลต่อสุขภาพ และ โคจรสัปปายะ ซึ่งครอบคลุมถึงการมีแหล่งอาหารที่เข้าถึงได้ง่ายรวมถึงระบบการสัญจรที่สะดวกปลอดภัย นอกจากปัจจัยภายนอกแล้ว การสร้างสมดุลทางร่างกายผ่าน อิริยาปถสัปปายะ หรือการเคลื่อนไหวอิริยาบถต่าง ๆ อย่างพอดีก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการรักษาสุขภาพกายและใจให้พร้อมต่อการทำหน้าที่ ยิ่งไปกว่านั้น มิติทางสังคมและปัญญายังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ โดยอาศัย ปุคคลสัปปายะ หรือการมีกัลยาณมิตร บุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม คอยชี้แนะในทางที่ถูกที่ควร ผสานกับ ภัสสสัปปายะ อันได้แก่การสื่อสาร การเสวนา และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่สร้างสรรค์ ซึ่งเมื่อองค์ประกอบทั้งเจ็ดประการนี้ได้รับการบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ย่อมก่อให้เกิดสภาวะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาสุขภาวะและความสำเร็จในการดำเนินงานตามเป้าหมายขององค์กรและชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพื้นที่สัปปายะส่งผลให้เกิดสุขภาวะองค์รวม (Holistic Well-being) แก่ชุมชนเมือง ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ (กาย, จิต, สังคม, ปัญญา) ดังนี้ ด้านสุขภาวะทางกาย (Physical Health) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด ร่มรื่น และมีพื้นที่สีเขียว สวน 15 นาที ช่วยให้ชุมชนมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อากาศดีขึ้น และเอื้อต่อสุขภาพกาย ด้านสุขภาวะทางจิต (Mental Health) วัดกลายเป็นที่พึ่งทางใจและสถานที่สงบ อาวาสสัปปายะ ช่วยลดความเครียดและความวุ่นวายจากการใช้ชีวิตในเมือง ทำให้จิตใจสงบและผ่อนคลายด้านสุขภาวะทางสังคม (Social Health) เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน จากเดิมที่ต่างคนต่างอยู่ (Urban isolation) มาเป็นการรวมตัวกัน มีความสามัคคี และเกิดกลุ่มแกนนำจิตอาสาขับเคลื่อนงานสาธารณประโยชน์ ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของวัดร่วมกัน ด้านสุขภาวะทางปัญญา (Spiritual/Intellectual Health) วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่จำกัดเพียงเรื่องศาสนา แต่รวมถึงทักษะชีวิต ประชาชนมีความเข้าใจหลักพุทธศาสนามากขึ้น และเกิดความตระหนักรู้ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณะ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของวัดดีดวด ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นที่ 5 ไร่ 2 งาน ในซอยจรัญสนิทวงศ์ 12 เป็นวัดในเขตเมืองที่มีชุมชนอยู่ติดกันหนาแน่น เดิมทีมีสภาพค่อนข้างเก่า สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ ภูมิทัศน์ไม่ดึงดูดใจให้ประชาชนเข้ามาใช้บริการ โดยประชาชนส่วนใหญ่ใช้วัดเป็นเพียงทางผ่านและขาดความผูกพันกับวัด นอกจากนี้ยังประสบปัญหาด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ชำรุดทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษา พื้นที่บางส่วนรกร้าง สกปรก ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และขาดพื้นที่สีเขียว ในด้านความต้องการในการพัฒนา ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ต้องการให้วัดมีความสะอาด ร่มรื่น และเป็นระเบียบเรียบร้อย [6]โดยเฉพาะการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เป็นพื้นที่สีเขียวของคนเมืองหรือสวนพักผ่อน 15 นาที เพื่อความผ่อนคลาย รวมถึงการจัดการพื้นที่ว่างเปล่าและโกดังเก่าให้เกิดประโยชน์เป็นลานกิจกรรม ด้านความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต้องการให้มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) การจ้างคนดูแลความปลอดภัย รวมถึงการจัดระเบียบการจอดรถ ด้านบทบาทของวัด ต้องการให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกันได้ การบูรณาการหลักพุทธธรรมแห่งสัปปายะเข้ากับการจัดการพื้นที่กายภาพ จะช่วยยกระดับวัดให้เป็นวัดสร้างสุข ที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบัน ทำให้วัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ที่เอื้อต่อการฟื้นฟูจิตใจและลดความตึงเครียดของคน

2. รูปแบบการพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีที่เหมาะสมกับวัดดีดวด เป็นกระบวนการบูรณาการระหว่าง แนวคิดทางพุทธศาสนา หลักสัปปายะ 7 กับ กระบวนการพัฒนาชุมชนร่วมสมัย ที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยใช้การใช้หลักสัปปายะ 7 เน้นการพัฒนาในด้าน อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อาศัยสะอาดปลอดภัย), อุตุสัปปายะ สิ่งแวดล้อมร่มรื่น อากาศดี, และ ปุคคลสัปปายะ (บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร) เป็นหลักสำคัญในการจัดการพื้นที่ โดยมีกระบวนการดำเนินงาน การสำรวจและวินิจฉัยพื้นที่ วิเคราะห์กายภาพและจิตวิญญาณชุมชน การออกแบบพื้นที่ จัดวางผังให้ตอบสนองต่อความสงบและความร่มรื่น การดำเนินงานและการมีส่วนร่วม สร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการ การบริหารจัดการมีคณะกรรมการดูแล ความโปร่งใส และการจัดระเบียบ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและปรับปรุงตามยุคสมัยและการเรียนรู้ร่วมกัน รูปแบบการจัดการที่เป็นรูปธรรม มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสที่ชัดเจน การจัดสวนหย่อมและปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่น และการเปิดพื้นที่วัดให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ส่วนร่วมของวัดกับชุมชนเมือง การที่วัดเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดและจัดการพื้นที่ส่วนรวม เป็นการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ที่สำคัญ พบว่าปัจจัยนี้ไม่เพียงแต่ช่วยลดช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชน แต่ยังก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (Sense of Belonging) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

3. การพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถี ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงระบบ (systemic mechanism) ที่เชื่อมโยงมิติสิ่งแวดล้อม กายภาพ และสังคมวัฒนธรรม เข้ากับมิติภายในของมนุษย์ จนก่อให้เกิด สุขภาวะองค์รวม (Holistic Well-being) ในบริบทชุมชนเมืองอย่างเป็นรูปธรรม โดยครอบคลุม 4 มิติหลัก ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ซึ่งสามารถอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับองค์ความรู้และงานวิจัยร่วมสมัย ได้ดังนี้ 1) สุขภาวะทางกาย (Physical Health)ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมของวัดให้สะอาด ร่มรื่น และเพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะสวน 15 นาที ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตทางกายของประชาชนในเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในมิติของการเข้าถึงพื้นที่พักผ่อน การออกกำลังกาย และคุณภาพอากาศ สอดคล้องกับงานของ World Health Organization (2021) ที่ระบุว่า การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการลดความเสี่ยงของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) และเสริมสร้างสุขภาพกายของประชาชนและ งานของ UN-Habitat (2022) พบว่าแนวคิด “เมือง 15 นาที” (15-minute city) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการพื้นฐานและพื้นที่สีเขียวได้อย่างเท่าเทียม ส่งผลต่อสุขภาวะโดยรวมอย่างยั่งยืน 2) สุขภาวะทางจิต (Mental Health) การพัฒนาวัดให้เป็นอาวาสสัปปายะหรือพื้นที่สงบทางจิตใจ ส่งผลให้วัดกลายเป็นพื้นที่เยียวยา (healing space) สำหรับคนเมืองที่ต้องเผชิญกับความเครียดและความเร่งรีบในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบ ผ่อนคลาย และลดภาวะความวิตกกังวล พื้นที่ทางศาสนาและพื้นที่สงบมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูสุขภาพจิต โดยเฉพาะในบริบทเมืองที่มีความหนาแน่นสูง การปฏิบัติสมาธิและการเข้าถึงพื้นที่เงียบสงบมีผลต่อการลดความเครียดและเพิ่มความยืดหยุ่นทางอารมณ์ (emotional resilience) 3) สุขภาวะทางสังคม (Social Health) การเปลี่ยนแปลงจากสังคมปัจเจกในเมือง (urban isolation)นำไปสู่สังคมแห่งการมีส่วนร่วมเป็นผลลัพธ์สำคัญของการพัฒนาพื้นที่สัปปายะ โดยพบว่าชุมชนมีการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่ายจิตอาสา และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่วัดร่วมกัน (sense of ownership) สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (social capital) และงานวิจัยของ Robert Putnam ที่ยังคงถูกต่อยอดในงานร่วมสมัย เช่น OECD (2021) ซึ่งชี้ว่าการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนและกิจกรรมสาธารณะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ (trust) และความร่วมมือ (cooperation) นอกจากนี้ รายงานของ OECD (2021) ยังระบุว่าพื้นที่สาธารณะเชิงคุณภาพเป็นตัวเร่งสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง และ 4) สุขภาวะทางปัญญา (Spiritual/Intellectual Health)วัดในฐานะพื้นที่เรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning space) มีบทบาทมากกว่าศาสนสถาน โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านคุณธรรม ทักษะชีวิต และการตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ประชาชนมีความ

เข้าใจหลักพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO (2021) ที่เน้นบทบาทของ “learning cities” และพื้นที่การเรียนรู้ไม่เป็นทางการในการพัฒนาทุนมนุษย์และจิตสำนึกสาธารณะ รวมถึงงานศึกษาด้าน “spiritual well-being” ในช่วงหลังปี 2020 ที่พบว่าการเชื่อมโยงศาสนาเข้ากับชีวิตประจำวันช่วยเสริมสร้างความหมายของชีวิต (meaning in life) และความตระหนักรู้เชิงจริยธรรม

โดยสรุป การพัฒนาพื้นที่สัปปายะมิได้เป็นเพียงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ แต่เป็นนวัตกรรมสังคมเชิงพุทธที่บูรณาการองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม จิตวิญญาณ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดการยกระดับสุขภาวะองค์รวมของชุมชนเมืองในทุกมิติ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม อันนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ Wat Deeduad Model (โมเดลการพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธ) ดังภาพประกอบแนวคิด โมเดลสัปปายะวิถีเมืองร่วมสมัย (Participatory Urban Sappaya Model) สามารถอธิบายองค์ความรู้ใหม่ที่สังเคราะห์ได้จากการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก เพื่อยกระดับวัดในเมืองให้เป็นพื้นที่สุขภาวะอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่ 1 นวัตกรรมพื้นที่ (Spatial Innovation) มุ่งเน้นการปรับปรุงกายภาพของวัดให้ตอบโจทย์คนเมือง โดยแนวคิด วัด หมายถึง พื้นที่ปอดและลานชีวิต เปลี่ยนวัดให้เป็นมากกว่าศาสนสถาน แต่เป็นพื้นที่สีเขียวและพื้นที่สาธารณะของชุมชน การปฏิบัติ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่รกร้างหรืออาคารเก่าที่ไม่ได้ใช้งาน เช่น โกดังเก่า ให้เป็นอาคารอเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมทางกายหรือกิจกรรมของชุมชน รวมทั้ง Green Therapy (สวน 15 นาที) การสร้างพื้นที่สีเขียวที่เข้าถึงได้ง่ายภายใน 15 นาที เพื่อใช้ธรรมชาติดูแลจิตใจและบำบัดความเครียดของคนเมือง

องค์ประกอบที่ 2 นวัตกรรมจัดการ (Management Innovation) มุ่งเน้นระบบการบริหารวัดที่ทันสมัย โปร่งใส และใช้ข้อมูลจริง โดยใช้แนวคิด โปร่งใสปลอดภัยและใส่ใจเสียง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ชุมชนด้วยระบบบริหารจัดการที่ดี และการปฏิบัติ โครงสร้างคณะกรรมการ มีวาระและหน้าที่ชัดเจนตรวจสอบได้ รวมถึง Safety & Technology ติดตั้งอุปกรณ์ความปลอดภัย เช่น กล้องวงจรปิด (CCTV) และเครื่องกระตุกหัวใจไฟฟ้า (AED) เพื่อสร้างความอุ่นใจ และData-driven การบริหารงานบนฐานข้อมูล เช่น การทำทำเนียบสมาชิกชุมชน และการสำรวจความคิดเห็นผ่านระบบออนไลน์ เพื่อออกแบบกิจกรรมให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริง

องค์ประกอบที่ 3 นวัตกรรมกิจกรรม (Activity Innovation) มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม โดยแนวคิด จากผู้รับสู่ผู้ให้ เปลี่ยนบทบาทของคนในชุมชนจากการเป็นเพียงผู้รับให้กลายเป็นผู้มีส่วนร่วม ในส่วนการปฏิบัติ จิตอาสา ส่งเสริมให้คนในชุมชนผันตัวมาเป็น จิตอาสาขับเคลื่อนงานวัด สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันทักษะชีวิต ยกระดับกิจกรรมในวัดให้มากกว่าพิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็นแหล่งเรียนรู้ทักษะชีวิต อาชีพ หรืองานฝีมือ เพื่อสร้างปัญญาที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

สรุป

จากการศึกษาบทสรุปองค์ความรู้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาพื้นที่สัปปายะในชุมชนบริบทเมือง ไม่ใช่เพียงแค่การทำให้วัดสวยงามทางด้านกายภาพแต่ต้องควบคู่ไปกับการจัดการที่ทันสมัยและรวมถึงกิจกรรมที่สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อให้วัดกลับมาเป็นที่พึ่งพิงทางใจและศูนย์กลางสุขภาวะของชุมชนเมืองได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าวัดในเขตเมืองมีศักยภาพสูงในการเป็นพื้นที่สร้างเสริมสุขภาวะ แต่ยังขาดการสนับสนุนเชิงโครงสร้างที่ชัดเจน จึงมีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรุงเทพฯ และกระทรวงสาธารณสุข ดังนี้ นโยบายการยกระดับวัดเป็น ศูนย์กลางสุขภาวะวิถีพุทธสำหรับคนเมือง ภาครัฐและคณะสงฆ์ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อมในเขตเมือง พัฒนาพื้นที่เป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะ (Green Public Space) หรือ ส่วน 15 นาทีเพื่อเป็นปอดและแหล่งพักผ่อนทางจิตวิญญาณของชุมชน โดยสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นสัปปายะ การบูรณาการเครือข่ายบวร สู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ให้เกิดบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพิ่มเติม โรงพยาบาล ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น การใช้อาคารสถานที่ของวัดเพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ หรือการใช้บุคลากรทางการแพทย์เข้ามาให้ความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชน เพื่อสร้างความยั่งยืนของเครือข่ายสุขภาพชุมชน การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยในศาสนสถาน ควรกำหนดเป็นนโยบายให้วัดที่เป็นศูนย์กลางชุมชนต้องมีมาตรฐานความปลอดภัยขั้นพื้นฐาน เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด (CCTV) ในจุดเสี่ยง สำหรับวัดดีดวดและวัดที่มีบริบทใกล้เคียงกัน สามารถนำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นสัปปายะ ดังนี้ ด้านการจัดการโดยการจัดการ จัดโซนนิ่งควรแบ่งเขตพุทธาวาสเขตปฏิบัติศาสนกิจที่ต้องการความสงบ และสังฆาวาสที่พักสงฆ์ ออกจากพื้นที่สาธารณะที่เปิดให้ชุมชนทำกิจกรรมให้ชัดเจน เพื่อความเป็นระเบียบและง่ายต่อการดูแลรักษาความปลอดภัย การปรับปรุงภูมิทัศน์ ควรเร่งปรับปรุงพื้นที่รกร้างหรืออาคารเก่า ให้เป็นลานกิจกรรมอเนกประสงค์ และเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่ร่มรื่นเพื่อให้เอื้อต่อการพักผ่อนและลดความเครียดของผู้มาใช้บริการ ด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ควรแต่งตั้งคณะกรรมการวัดที่มีสัดส่วนตัวแทนจากชุมชนอย่างชัดเจน และมีการประชุมรับฟังความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์เชิงรุกควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมของวัดผ่านสื่อออนไลน์และเสียงตามสาย เพื่อให้คนรุ่นใหม่และชุมชนได้รับทราบและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ด้านกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาวะ ควรจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของคนทุกวัย (Intergenerational Activities) เช่น การอบรมทักษะอาชีพ ศิลปะบำบัด หรือโยคะสมาธิ นอกเหนือจากพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อดึงดูดให้วัดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สัปปายะตามแนวพุทธวิถีเพื่อสุขภาวะชุมชนเมือง กรณีศึกษาวัดดีดวด ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้และข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และแนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคต

2.1 เพื่อให้องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาพื้นที่สัปปายะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นดังนี้การศึกษาเปรียบเทียบ ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการพื้นที่สัปปายะระหว่างวัดในเขตเมือง (Urban Temple) กับวัดในเขตชานเมืองหรือชนบท (Rural Temple)

2.2 เพื่อถอดบทเรียนความแตกต่างของบริบทและปัจจัยความสำเร็จ และเพิ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในระยะยาวและควรมีการติดตามผลการพัฒนาในระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อศึกษาความยั่งยืนของรูปแบบการบริหารจัดการและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เหตุผลการพัฒนาพื้นที่สัปปายะในบริบทเมืองมีข้อจำกัดด้านพื้นที่และโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างจากชนบทอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัจจัยเชิงบริบท (Contextual Factors) และรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนที่เน้นพื้นที่เฉพาะบริบท (place-based approach) อันเป็นแนวทางสำคัญในงานวิจัยร่วมสมัยด้านการวางผังเมืองและสุขภาวะ จากผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกหลักที่ทำให้การพัฒนาพื้นที่สัปปายะประสบความสำเร็จ ดังนั้น การนำแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มาใช้ จะช่วยให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ร่วม (co-creation) และเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “Design WITH, not Design FOR” และงานวิจัยด้านนวัตกรรมสังคมที่เน้นบทบาทของชุมชนในฐานะผู้ร่วมออกแบบ

2.3 การติดตามและประเมินผลกระทบระยะยาวของพื้นที่สัปปายะต่อสุขภาวะชุมชนเมือง (Longitudinal Study) เหตุผล ผลการวิจัยจะสะท้อนผลลัพธ์เชิงบวกในระยะสั้น แต่ยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ในระยะยาว การศึกษาติดตามผล (Longitudinal Study) จะช่วยให้สามารถประเมินความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพ ความเข้มแข็งของชุมชน และผลกระทบเชิงนโยบายได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอขององค์การด้านสุขภาพและการพัฒนาเมืองที่เน้นการประเมินผลระยะยาวของโครงการสุขภาวะเมือง

บรรณานุกรม

พระสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ.* (พิมพ์ครั้งที่ 35). กรุงเทพฯ: บริษัทสหมิตรพริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด

American Heart Association. 2020. *Guidelines for CPR and Emergency Cardiovascular Care*. Dallas: AHA.

OECD. (2021). *A Territorial Approach to the Sustainable Development Goals.* Paris: OECD Publishing.

UNESCO. 2021. *Culture in Crisis: Policy Guide for a Resilient Creative Sector*. Paris: UNESCO.

United Nations. (2022). *World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities*. Nairobi: UN-Habitat.

UN-Habitat. (2022). *World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities.* Nairobi: UN-Habitat.

World Health Organization. (2021). *Urban Health Initiative: Evidence on Urban Green Space Interventions*. Geneva: WHO.